

УДК 338.436.:332.33

Соколова А.О., к.е.н., доцент, завідувач сектору ©**Рушак В.М.**, науковий співробітник (alla.sklva@rambler.ru)*Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Західного Полісся НААН України,
смт. Рокіні, Луцький район, Волинська область, Україна*

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ВОЛИНИ

Обґрунтовано необхідність удосконалення управління земельними ресурсами Волинської області з метою підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських угідь та зростання ефективності їх використання, що є одним з вагомих стабілізуючих чинників ефективного розвитку аграрного сектора регіону.

Ключові слова: *земельний фонд, землекористування, земельні відносини, система управління, аграрний сектор, ефективність.*

Постановка проблеми. Стратегічна роль аграрного сектору України у глобальній системі продовольчої безпеки вимагає вирішення проблем відтворення агрогосподарської системи, які виникли в наслідок нераціонального використання виробничо-ресурсного потенціалу галузі. У зв'язку з трансформаційними процесами в сільському господарстві сучасний стан використання земельних ресурсів носить деструктивний характер. Відсутність спеціальних сівозмін, агролісомеліоративних, полезахисних заходів, зниження обсягів вапнування та гіпсування ґрунтів спричиняють поступове виснаження родючого шару, зменшення вмісту гумусу, посилення ерозійних процесів, погіршення інших якісних характеристик ґрунтів. Крім того, у процесі реформування земельних відносин значно зросли кількість і різноманітність аграрних підприємств, землевласників та землекористувачів, що ускладнює процес управління земельними ресурсами та призводить до порушення землевпорядкування.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам удосконалення земельних відносин, державного регулювання ринкового обігу земель та управління земельними ресурсами присвячені наукові праці таких відомих вчених, як В. Будзяк, П. Гайдуцький, В. Геєць, В. Голян, А. Даниленко, П. Канінський, В. Месель-Веселяк, Ю. Лупенко, П. Саблук, А. Тихонов, А. Третяк, М. Федоров М. Хвесик, В. Юрчишин та ін. Проте, у вітчизняній аграрній економічній науці залишаються недостатньо розробленими питання створення дієвого механізму реформування земельних відносин з урахуванням вимог соціально спрямованого агропромислового виробництва, розробки науково обґрунтованої моделі сільськогосподарського землекористування за природно-економічними зонами

України, яка б враховувала спеціалізацію господарств та була адаптованою до конкретних регіональних особливостей. Досліджуючи проблему підвищення ефективності аграрного виробництва в Україні, Канінський П.К. та Канінський М.К. наголошують, що основне завдання державної аграрної політики в Україні на сучасному етапі є завершення врегулювання земельних відносин, – законодавчого, інституційного та організаційного забезпечення функціонування ринку землі [1, с. 65]. Справедливо зауважує Скидан О.В, що ринкові механізми в чистому вигляді не забезпечують вирішення стратегічних завдань організації раціонального землекористування та охорони земель, й тому система управління земельними ресурсами повинна формуватись на національному, регіональному та місцевому рівнях з урахуванням екологічних, соціальних, демографічних і економічних особливостей розвитку територій [5, с. 298-299]. Третяк А.М. вважає, що більшість сучасних проблем землекористування, територіального розвитку, використання земельно-ресурсного потенціалу, екологічної ситуації тощо є наслідком недосконалого управління територіями [7, с. 144]. Враховуючи вище викладене, виникає об'єктивна потреба в удосконаленні управління земельними ресурсами, основними завданнями якого, на думку Петраковської О.С. є: визначення оптимальних потреб аграрного сектора в земельних ресурсах; створення єдиної інформаційної системи, системи спостереження й оцінки всіх даних, що стосуються земельних ресурсів й формування механізму охорони, контролю раціональності та ефективності використання земель [3, с. 264-265].

Мета статті. Оскільки, розробка теоретичних і практичних положень щодо удосконалення системи управління земельними ресурсами з врахуванням регіональних особливостей та соціально-економічних механізмів ефективної реалізації прав власності на землі сільськогосподарського призначення, не розкриті повною мірою в більшості наукових праць, це стало підставою для вибору теми дослідження. *Метою даної статті* є обґрунтування необхідності удосконалення управління земельними ресурсами Волинської області з метою підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських угідь та зростання ефективності їх використання.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетною галуззю економіки Волині є сільське господарство, в основі стратегічного розвитку якого покладено ефективне використання земельних та інших ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектора на внутрішньому та зовнішньому ринках для нарощування обсягів інвестицій інноваційного та високотехнологічного спрямування. Станом на 1.0.1.2012 р. земельний фонд області складає 2014,4 тис. га, що включає 1048,9 тис. га сільськогосподарських угідь, розораність яких становить 64,2 % – таблиця.

Таблиця

Розподіл сільськогосподарських угідь у Волинській області за категоріями землекористувачів у 2009-2011 рр., тис. га

Категорії землекористувачів	2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	с.-г. угіддя	в т.ч. рілля	с.-г. угіддя	в т.ч. рілля	с.-г. угіддя	в т.ч. рілля
Землекористувачі всіх категорій, в т.ч.:	1050,8	674,1	1050,3	674,3	1048,9	673,2
Сільськогосподарські підприємства, всього, з них:	235,6	200,7	231,2	198,3	215,1	190,7
- недержані	227,4	193,7	223,0	191,2	206,9	183,6
- державні	8,2	7,0	8,2	7,1	8,2	7,1
Громадяни, в т.ч. власники ОСГ	598,4	404,4	599,7	405,9	613,1	413,7
Користувачі інших категорій	14,9	5,4	14,6	5,2	14,3	4,9
Землі запасу та землі не надані у власність і постійне користування	201,9	63,6	204,8	64,9	206,4	63,9

Джерело: розраховано за даними Головного управління Держкомзему у Волинській області

У ході земельної реформи в області було проведено роздержавлення земель на площі понад 2 млн. га [6, с. 115]. Державні акти взамін сертифікатів на право на земельну частку (пай) оформлені для 203,8 тис. громадян (86,8 %), з них видано 191,5 тис. (81,5%). На Волині формуються принципово нові земельні відносини, в основі яких лежить приватна власність на землю. На базі оренди земель створені аграрні формування ринкового типу: у 2011 р. їх нараховувалось 939, з яких 137 (14,6 %) – господарські товариства, 92 (9,8 %) – виробничі кооперативи, 80 (8,5%) – приватні підприємства, 578 (61,6 %) – фермерські господарства, 52 (5,5%) – державні та підприємства інших форм господарювання. Середня орендна плата у 2011 р. в області сягала 331,6 грн. за гектар, що на 20,7 грн. вище рівня 2010 р. У 2011 році з відсотком орендної плати до 1,5 укладено 3667 договорів, або 4,6 %, з орендною платою від 1,5 до 3 відсотків 21485, або 27 %, з показником 3 і більше відсотка – 54359 договорів, або 68,4 % від їх загальної кількості [2].

Слід зазначити, що із загальної кількості діючих сільськогосподарських підприємств Волині 98 не мали у використанні сільськогосподарських угідь. Середній розмір аграрного формування в області складає 270,3 га сільськогосподарських угідь. Особливістю формування земельних відносин в досліджуваному регіоні є те, що в останні роки відбувається зменшення площ ріллі в сільськогосподарських підприємствах і збільшення їх у фермерських господарствах та господарствах населення. За останні 5 років (2006-2011 рр.) площа земельних ділянок, наданих для ведення особистого селянського господарства зросла на 31,5 тис. га й становить нині 323,8 тис. га.

Проведене дослідження свідчить, що більшість сільськогосподарських товаровиробників не дотримуються науково обґрунтованих сівозмін та ґрунтозахисних технологій. Для вирощування сільськогосподарських культур не вноситься необхідна кількість органічних і мінеральних добрив, що призводить до виснаження ґрунтів, зниження їх родючості та посилення деградації. Особливо гостро проблема підтримки родючості ґрунту стоїть в особистих селянських господарствах. За даним вибіркового обстеження, лише 29,0 % домогосподарств регулярно застосовують мінеральні добрива, 49,2 % – засоби захисту рослин, 68,7 % – органіку. Тобто більша частина господарств населення використовує природну родючість ґрунтів, що призводить до їх виснаження і, як наслідок, зниження урожайності сільськогосподарських культур. Крім того, менше половини опитаних господарів регулярно застосовують рекомендовану в умовах області сівозміну і тільки четверта частина використовує районовані сорти сільськогосподарських рослин, що не сприяє підвищенню їх урожайності [4, с. 43-44].

Основним державним органом, що здійснює управління земельними ресурсами в області є Головне управління Держкомзему у Волинській області, яке покликане виконувати такі завдання [2]:

- ✓ підготовка та внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері регулювання земельних відносин, використання, відтворення, охорони та проведення моніторингу земель;
- ✓ ведення державного земельного кадастру, здійснення землеустрою, установа меж області, районів, міст, сіл і селищ;
- ✓ координація роботи з проведення земельної реформи;
- ✓ участь у виконанні державних, галузевих і організація розробки та виконання регіональних програм з питань розвитку і регулювання земельних відносин;
- ✓ проведення територіального планування та державної експертизи проектів з питань землеустрою, а також техніко-економічних обґрунтувань таких проектів тощо.

Не зважаючи на широкий спектр функцій, які покладені на Головне управління Держкомзему у Волинській області, основними чинниками, що стримують розвиток земельних відносин та спричиняють неефективне використання земельних ресурсів на Волині залишаються: нераціональне використання земель сільськогосподарського призначення; відсутність механізму стимулювання охорони земель та підвищення їх родючості; незавершеність інвентаризації земель та землевпорядкування в новостворених господарських структурах тощо.

Висновки. Для вирішення вказаних проблем в області необхідно забезпечити розвиток конкурентоспроможного землекористування на основі кооперації, інтенсифікації, концентрації та спеціалізації виробництва і партнерських виробничих відносин. Тому доцільним вбачається формування комплексної системи управління землекористуванням, що дозволить поєднати

соціально-економічний розвиток регіону з охороною і поліпшенням стану довкілля, тим самим сприяючи досягненню цілей його сталого розвитку.

Література

1. Канінський П.К. Підвищення ефективності аграрного виробництва: монографія / П.К. Канінський, М.П. Канінський. – К.: ННУ ІАЕ, 2011.– 432 с.
2. Офіційний сайт Головного управління Держкомзему у Волинській області // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zem.voladm.gov.ua.
3. Петраковська О.С. Методи управління земельними ресурсами / О.С. Петраковська // Містобудування та терит. планування. – 2005.– Вип.. 20.– С. 261-267.
4. Сільське господарство Волині: стат. збірник / за ред. В.Ю. Науменка.– Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2011.– 319 с.
5. Скидан О.В. Аграрна політика України в період ринкової трансформації: монографія / О.В. Скидан. – Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет», 2008.– 376 с.
6. Статистичний щорічник Волинь – 2011 / за ред. В.Ю. Науменка. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2012.– 560 с.
7. Третяк А.М. Наукові основи землеустрою / А.М. Третяк. – К.: ТОВ «ЦЗРУ», 2002.– 342 с.

Summary

Sokolova A.A., Rushchak V.M.

Volhynia state agricultural experimental station of Institute agriculture of Western Polissya of the National academy of agrarian sciences of Ukraine

NECESSITY OF IMPROVEMENT OF SYSTEM MANAGEMENT BY THE LANDED RESOURCES OF VOLYN REGION

The necessity to improve land management Volyn region to increase the investment attractiveness of farmland and increase the efficiency of their use, which is one of the important factors stabilizing the effective development of the agricultural sector in the region.

Key words: *landed fund, land-tenure, land relations, management system, agricultural sector, efficiency.*

Рецензент – д.е.н., професор Васильчак С.В.